

UO‘K(UDC, УДК): 82.091

## SOMERSET MOEM VA ABDULLA QAHHOR HIKOYALARIDA QAHRAMON XARAKTERINI YARATISHNING POETIK VOSITALARI<sup>13</sup>

**Sheraliyeva Dildora Abduvaxob qizi**

*Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat  
chet tillari instituti tayanch doktoranti*

*Namangan, O'zbekiston*

E-mail: [dildorasheraliyeva007@gmail.com](mailto:dildorasheraliyeva007@gmail.com)

ORCID ID: [0009-0006-2102-8856](https://orcid.org/0009-0006-2102-8856)

| ANNOTATSIYA                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | KALIT SO‘ZLAR                                                                                                                                                                                                                              |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Maqolada Somerset Moem va Abdulla Qahhor hikoyalarida xarakter yaratishning poetik vositalari qiyosiy aspektda tadqiq etiladi. Muammo turli milliy adabiyot vakillari ijodida portret, badiiy detal va nutqning obraz individual qiyofasini shakllantirishdagi mushtarak hamda o‘ziga xos funksiyalarini belgilash bilan bog‘liq. Ishning maqsadi mazkur unsurlarning badiiy imkoniyatlarini ochib berish, ikki adib poetikasiga xos umumiy va farqli tamoyillarni yoritishdan iborat. Tadqiqotda qiyosiy-tipologik, qiyosiy-chog‘ishtirma, struktur-semantik hamda lingvopoetik metodlardan foydalanildi. Olingan natijalar portret, detal va nutq o‘zaro uyg‘un holda ruhiyat, xulq-atvor, dunyoqarash va hayotiy pozitsiyani yorituvchi yaxlit tizimni hosil qilishini ko‘rsatdi. S.Moem hikoyalarida psixologik ziddiyat, yashirin maqsad va shaxsiy tanlovlar yetakchilik qilsa, A.Qahhor ijodida ma’naviy-axloqiy pozitsiya, ijtimoiy muhit hamda xulqdagi qarama-qarshiliklar ustuvorlik kasb etadi. Har ikki yozuvchida obraz mohiyati bevosita mualliflik tavsifidan ko‘ra, badiiy belgilar orqali bosqichma-bosqich ochib boriladi. Natijada mushtarak tasvir usullarining turlicha funksional yo‘naltirilishi Moem va Qahhorning o‘ziga xos badiiy tafakkurini belgilashi asoslandi.</p> | <p>Xarakter, portret, badiiy detal, personaj nutqi, qiyosiy tahlil, psixologik tasvir, individual uslub.</p> <p><b>Received:</b> August 25, 2026<br/><b>Accepted:</b> September 11, 2026<br/><b>Available online:</b> October 25, 2026</p> |

<sup>13</sup> **For citation (Iqtibos keltirish uchun, для цитирования):**

Sheraliyeva D. Somerset Moem va Abdulla Qahhor hikoyalarida qahramon xarakterini yaratishning poetik vositalari. // Komparativistika (Comparative Studies). — 2026. — Vol.3, № 5(13) — B. 191-205.

## POETIC DEVICES OF CHARACTERIZATION IN THE SHORT STORIES OF SOMERSET MAUGHAM AND ABDULLA KAHHOR

**Sheraliyeva Dildora Abduvakhob qizi**

*Basic Doctoral Student at the Namangan State Institute of  
Foreign Languages named after Is' hokhon Ibrat  
Namangan, Uzbekistan*

*E-mail: [dildorasheraliyeva007@gmail.com](mailto:dildorasheraliyeva007@gmail.com)*

*ORCID ID: [0009-0006-2102-8856](https://orcid.org/0009-0006-2102-8856)*

| ABSTRACT                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | KEYWORDS                                                                                                                             |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>The article examines, from a comparative perspective, the poetic devices of characterization in the short stories of Somerset Maugham and Abdulla Kahhor. The research problem concerns the identification of common and distinctive functions of portrait, artistic detail, and character speech in shaping the individual features of literary characters in the works of representatives of different national literatures. The study aims to reveal the artistic potential of these elements and identify the shared and distinctive principles of the two writers' poetics. Comparative-typological, comparative, structural-semantic, and linguopoetic methods are employed in the study. The findings demonstrate that portrait, detail, and speech interact to form an integrated system that reveals a character's psychological state, behaviour, worldview, and attitude towards life. In S. Maugham's stories, psychological conflict, hidden motives, and individual choices play a leading role, whereas A. Kahhor's works place greater emphasis on moral position, social environment, and contradictions in behaviour. In the works of both writers, the essence of a character is revealed gradually through artistic features rather than through direct authorial description. The findings establish that the different functional orientations of shared representational techniques contribute to the distinctive artistic vision of Maugham and Kahhor.</p> | <p>Character, portrait, artistic detail, character speech, comparative analysis, psychological representation, individual style.</p> |

## ПОЭТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА СОЗДАНИЯ ХАРАКТЕРА ГЕРОЯ В РАССКАЗАХ СОМЕРСЕТА МОЭМА И АБДУЛЛЫ КАХХАРА

Шералиева Дилдора Абдувахоб кизи

докторант

Наманганский государственный институт  
иностранных языков имени Исхокхона Ибрата

Наманган, Узбекистан

E-mail: [dildorasheraliyeva007@gmail.com](mailto:dildorasheraliyeva007@gmail.com)

ORCID ID: [0009-0006-2102-8856](https://orcid.org/0009-0006-2102-8856)

| АННОТАЦИЯ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА                                                                                                                            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>В статье в сравнительном аспекте исследуются поэтические средства создания характера в рассказах Сомерсета Моэма и Абдуллы Каххара. Проблематика исследования связана с определением общих и специфических функций портрета, художественной детали и речи в формировании индивидуального облика персонажа в творчестве представителей разных национальных литератур. Цель работы заключается в раскрытии художественных возможностей данных элементов и выявлении общего и различного в принципах поэтики двух писателей. В исследовании использованы сравнительно-типологический, сравнительно-сопоставительный, структурно-семантический и лингвопоэтический методы. Полученные результаты показали, что портрет, деталь и речь во взаимодействии образуют целостную систему, раскрывающую психологическое состояние, поведение, мировоззрение и жизненную позицию персонажа. В рассказах Моэма ведущую роль играют психологический конфликт, скрытые мотивы и индивидуальный выбор, тогда как в творчестве Каххара на первый план выходят нравственная позиция, социальная среда и противоречия в поведении героя. У обоих писателей сущность образа последовательно раскрывается с помощью художественных средств, а не прямой авторской характеристики. В результате проведенного исследования установлено, что различная функциональная направленность общих приемов изображения определяет своеобразие художественного мышления Моэма и Каххара.</p> | <p>Характер, портрет, художественная деталь, речь персонажа, сравнительный анализ, психологическое изображение, индивидуальный стиль.</p> |

## KIRISH

Badiiy asarda qahramon muallifning inson va hayot haqidagi estetik qarashlarini mujassamlashtiruvchi muhim poetik kategoriyalardan biridir. U orqali obrazning ruhiy olami, fe'l-atvori va dunyoqarashi ochilib, asarning g'oyaviy mazmuni teranlashadi. O'zbek adabiyotshunosi Izzat Sulton xarakter adabiy asar mazmunining shakli ekanini ta'kidlab, kitobxon uning mohiyatini, avvalo, xarakterlar orqali anglashini qayd etadi (Sulton I., 2005, 75). Badiiy obrazni shakllantirishda portret, badiiy detal va nutq muhim poetik unsurlar sanaladi. Portret tashqi qiyofa orqali ichki holatni yoritishga xizmat qilsa, badiiy detal muayyan belgi, predmet yoki xatti-harakatga xarakterologik mazmun yuklaydi. Mahlberg, Conklin va Bisson badiiy matndagi tana harakatlariga oid belgilar obraz haqida ma'lumot berish hamda uning muayyan xususiyatlarini ta'kidlash imkonini yaratishini ko'rsatadi (Mahlberg M., Conklin K., Bisson M. J., 2014, 371-373). Nutq esa fikrlash tarzi, hissiy kechinmalar, qarashlar va ijtimoiy mavqeni yuzaga chiqaruvchi muhim unsurdir. So'zlash usuli, leksik tanlov va ohang individual o'ziga xoslikni belgilab, fe'l-atvorning badiiy talqinini kuchaytiradi. M. L. Mudau dialogdagi so'z tanlovi, ohang va nutqiy xususiyatlar personajning identiteti hamda motivatsiyasi haqida bevosita tasavvur hosil qilishini qayd etadi (Mudau M. L., 2025, 3).

Tadqiqotning dolzarbligi Somerset Moem va Abdulla Qahhor hikoyalarida portret, badiiy detal hamda nutqning qahramon xarakterini yaratishdagi badiiy funksiyalarini qiyosiy o'rganish zarurati bilan belgilanadi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi mazkur poetik unsurlarning obraz individual qiyofasini shakllantirishdagi mushtarak va o'ziga xos jihatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqotning maqsadi ikki adib hikoyalarida ushbu tasvir vositalarining xarakter yaratishdagi ahamiyatini qiyosiy asosda ochib berishdir. Tadqiqot vazifalari esa portret, detal va nutqning badiiy imkoniyatlarini aniqlash, shuningdek, Moem va Qahhor poetikasiga xos umumiy hamda farqli tamoyillarni belgilashni nazarda tutadi.

## ASOSIY QISM

Somerset Moem va Abdulla Qahhor hikoyalarida qahramon xarakterini yaratish turli poetik vositalarning o'zaro uyg'unligida namoyon bo'ladi. Mazkur

jihatni aniqlashda portret, badiiy detal va personaj nutqining xarakterologik imkoniyatlarini alohida tahlil qilish muhimdir. Ushbu vositalarning qiyosiy tahlili ikki adibning xarakter yaratishdagi mushtarak va individual poetik tamoyillarini aniqlash imkonini beradi. Somerset Moem hikoyalarida portret qahramonning tashqi qiyofasini tasvirlash bilangina cheklanmay, uning ichki tabiati va ruhiy holatini ochishga xizmat qiladi. Adib yuz ifodasi, nigoh, gavda tuzilishi singari xarakterli belgilarni tanlab, tashqi qiyofa orqali personajning fe'l-atvori haqida dastlabki tasavvur hosil qiladi. Moem ijodini tadqiq etgan Antoni Kertis yozuvchining mustahkam, puxta ishlangan va ta'sirchan badiiy obrazlar yaratish mahoratini alohida e'tirof etadi (Curtis A., 1974, 255).

Yozuvchining "Rain" ("Yomg'ir") hikoyasida missioner Alfred Devidson portreti uning qat'iy va murossasiz xarakterini dastlabki tasvirdanoq belgilaydi: *"His dark eyes, set deep in their sockets, were large and tragic; his hands with their big, long fingers gave him a look of great strength. But the most striking thing about him was the feeling he gave you of suppressed fire"* - "Chuqur joylashgan katta qora ko'zlari fojiaiy taassurot uyg'otar, uzun va yirik barmoqli qo'llari unga katta kuch - qudrat bag'ishlab turardi. Ammo eng diqqatni tortadigan jihat uning ichida go'yo bostirilgan olov yashayotgandek taassurot uyg'otishida edi" (Maugham W. S., 1967, 15). Portretidagi "suppressed fire" ("bostirilgan olov") ifodasi Devidsonning tashqi vazminligi ortidagi kuchli iroda va ichki keskinlikni anglatib, uning murossasiz tabiatini ochadi. Shu tariqa portret qahramonning keyingi xatti - harakatlarini oldindan anglatadigan xarakterologik vositaga aylanadi.

"The Pool" ("Hovuz") hikoyasida esa Louison portreti tashqi qiyofa va ichki mohiyat o'rtasidagi ziddiyat asosida quriladi: *"He was jolly, but his jollity did not seem to me sincere; it was on the surface, a mask which he wore to deceive the world ... I felt that he was cunning and shifty"* - "U quvnoq ko'rinsa - da, bu samimiy emas, balki odamlarni aldash uchun taqilgan niqob edi... unda ayyorlik va ishonchsizlik sezilib turardi" (Maugham W. S., 1967, 110). Qahramonning tashqi quvnoqligi "niqob" sifatida talqin qilinib, uning asl tabiatidagi ayyorlik va ishonchsizlikni

yashirib turadi; shu sababli portret Lousonning ko‘rinishi va ichki mohiyati o‘rtasidagi nomuvofiqlikni ochuvchi vositaga aylanadi.

Abdulla Qahhor hikoyalarida ham portret personajning ichki dunyosini tashqi belgilar orqali yoritadi, biroq yozuvchi portretdagi o‘zgarish va kontrastlardan xarakter rivojini ko‘rsatishda ayniqsa samarali foydalanadi. M. Sultonova Qahhor portretni obrazlarga yuklangan g‘oyaviy vazifaga bo‘ysundirib, tashqi qiyofa orqali personajlarning ichki dunyosi va insoniy fazilatlarini ochishga erishganini ta’kidlaydi (Sultonova M., 1967, 80).

Adibning “Ming bir jon” hikoyasida Masturaning xarakteri boshlang‘ich va yakuniy portretlar kontrasti orqali ochiladi. Dastlab u “sap - sariq teriyu suyakdan iborat bo‘lgan murda ichiga botib ketgan ko‘zlarini katta ochib yotar edi”, *keyinchalik esa* “o‘rta bo‘yli, xushqomat, vujudidan yoshlik kuchi va g‘ayrati yog‘ilib turgan qop - qora juvon” sifatida tasvirlanadi (Qahhor A., 2023, 104). Jismoniy zaiflikdan sog‘lom va kuch - g‘ayratga to‘la qiyofaga o‘tish Masturaning hayot uchun kurashi va matonatini ifodalab, portretni uning irodali va bukilmas xarakterini ochuvchi vositaga aylantiradi.

“To‘yda aza” hikoyasida Dotsent Muxtorxon Mansurov dastlab “nihoyatda istarasi issiq, nihoyatda dilkash chol” sifatida tasvirlanadi; uning “oppoq cho‘qqi soqoli”, yoqimli yurish - turishi va odamoxunligi tashqi qiyofa bilan ichki fazilatlarini uyg‘unlashtiradi (Qahhor A., 2023, 91). Ushbu portret qahramonning samimiy, odamoxun va atrofdagilarda iliq taassurot uyg‘otuvchi tabiatini ochib, Muxtorxon Mansurov obrazining dastlabki ma’naviy - axloqiy qiyofasini shakllantiradi.

Yuqoridagi misollardan ko‘rinadiki, har ikki adib portretni tashqi ko‘rinish tavsifidan xarakter mazmuniga olib o‘tadi. Moemda Devidsonning “bostirilgan olovi” va Lousonning “niqobi” tashqi qiyofa ortidagi yashirin psixologik mohiyatni ochsa, Qahhorda Masturaning qarama - qarshi portretlari va Muxtorxon Mansurovning milliy - maishiy qiyofasi xarakter, ruhiy holat va hayotiy o‘zgarishlarni konkret tasvirlar orqali namoyon etadi. Demak, Moem portretning psixologik imkoniyatiga ko‘proq urg‘u bersa, Qahhor uni qahramonning ma’naviy qiyofasi va hayotiy holati bilan uzviy bog‘laydi.

Somerset Moem hikoyalarida badiiy detal qahramon xarakterini muayyan predmet, odat va xatti-harakatlar orqali yoritishga xizmat qiladi. Yozuvchi kundalik turmushga oid kichik tafsilotlarni personajning ichki tabiati bilan bogʻlab, ularga xarakterologik mazmun yuklaydi. Bunday detallar personajga bevosita baho bermasdan, uning oʻziga xos fazilatlarini konkret badiiy belgilar orqali anglash imkonini beradi.

“The Luncheon” (“Tushlik”) hikoyasida taom detallari ayol qahramonning asl tabiatini ochadi. U: *“I never eat anything for luncheon, I never eat more than one thing. I think people eat too much nowadays”* - *“Men tushlikda umuman ovqat yemayman, hech qachon bittadan ortiq taom yemayman. Menimcha, hozirgi kunda odamlar haddan tashqari koʻp ovqat yeyishadi”*, deydi (Maugham W. S., 2008, 15). Biroq suhbat davomida uning losos, ikra, shampän, sparja, muzqaymoq, kofe va shaftoli kabi qimmatbaho taomlarni ketma - ket buyurtma qilishi aytgan soʻzlariga zid keladi. Taom detallarining izchil koʻpayishi ayolning ochkoʻzligi va manfaatparastligini, soʻzi bilan xatti - harakati oʻrtasidagi nomuvofiqlik esa uning ikkiyuzlamachi tabiatini kinoyaviy tarzda ochadi.

“Mr Harrington’s Washing” (“Janob Harringtonning kir yuvishi”) hikoyasida esa kiyim va ozodalikka oid detallar personaj xarakterini belgilaydi: *“He changed his linen every day, neatly taking it out of his suitcase and neatly putting back what was soiled”* - *“U har kuni kiyimlarini almashtirar, ularni chamadonidan tartibli olib, yechganlarini ham joyiga tartib bilan qoʻyar edi”*. Qahramonning har tong *“washed, shining, and smelling of soap”* - *“yuvilib, yarqirab va sovun hidini taratib”* qaytishi, shuningdek, *“well-polished shoes”* - *“yaxshi yaltiratilgan tuflilar”* bilan yurishi ham alohida taʼkidlanadi (Maugham W. S., 1988, 507). Kiyimni muntazam almashtirish, sovun hidi va yaltiratilgan tuflilar Harringtonning ozoda, tartibli va intizomli xarakterini koʻrsatib, pokizalik uning barqaror hayotiy odatiga aylanganini anglatadi.

Abdulla Qahhor hikoyalarida ham kichik predmet va xatti-harakat detallari personaj xarakterining muhim belgilarini yuzaga chiqaradi. M. Qoʻshjonov yozuvchining bu mahoratini: *“Abdulla Qahhor xarakterlarni tasvirlashda oʻz talant yoʻnalishiga muvofiq birinchi galda ifodali detallar topadi va ulardan unumli foydalanadi”*, deya baholaydi (Qoʻshjonov M., 1988, 15).

“Ig‘vogar” hikoyasida qahramon *“har yakshanba kuni kechki payt yelkasiga bir emas, ikki ov miltig‘i”* osib, *“beliga bozordan sotib olingan uch - to‘rtta qashqaldoq, uch-to‘rtta tustovuqni”* ilgan holda shaharning markaziy ko‘chasidan tantanali o‘tadi (Qahhor A., 2012, 149). “Bir emas, ikki” miltiq uning o‘zini ko‘z-ko‘z qilishga moyilligini, sotib olingan qushlarni ovlangan o‘ljadek namoyish etishi esa maqtanchoq va soxtakor xarakterini fosh etadi. Hikoyadagi marhum kotibning *“ordeni qo‘yilgan yostiqla”* sini ko‘tarib dafn marosimining oldida yurishi ham qahramonning mavqe va e‘tiborga intilishini yanada aniqlashtiradi.

“Dahshat” hikoyasida esa Unsin xarakterini ochishda qumg‘on, choynak va kavush muhim badiiy detallarga aylanadi. Dodxo unga: *“Onhazratim sag‘anasi oldida qumg‘on qaynatib, bitta choy damlab kelasan”*, deb shart qo‘yadi Unsin dahshatli go‘ristonga borishga rozi bo‘lib, qo‘rquvga qaramay topshiriqni bajarishga kirishadi; keyinchalik go‘ristonda uning “bir poy kavushi” qolib ketadi (Qahhor A., 2018, 36). Qumg‘on va choynak qahramonni sinovga olib kiruvchi predmetlar bo‘lsa, bir poy kavush boshdan kechirilgan dahshatning moddiy belgisiga aylanadi, shu detallar orqali Unsinning qo‘rquvga qarshi tura oladigan jasoratli va matonatli xakteri namoyon bo‘ladi.

Kuzatishlarimizdan tushunamizki, Moem va Qahhor badiiy detal orqali qahramon xarakterining muhim jihatlarini ixcham shaklda ifodalaydi. Moemda taom, kiyim va ozodalikka oid detallar personajning individual xulqi va ichki xususiyatlarini ochsa, Qahhorda miltiq, qushlar, qumg‘on va kavush qahramonning ma‘naviy-axloqiy qiyofasini konkret vaziyat bilan bog‘lab ko‘rsatadi. Shu jihatdan detal har ikki adib hikoyachiligida xarakter yaratishning mazmunan sig‘imli poetik vositasiga aylanadi.

Somerset Moem hikoyalarida personaj nutqi uning ichki dunyosi, hayotiy qarashlari va fe‘l-atvorini yorituvchi muhim poetik vositadir. Dialogdagi so‘z tanlovi va fikr ifodasi orqali adib qahramonning yashirin niyati hamda voqelikka munosabatini anglatadi. U. Djalilova ham Moem asarlarida inson ruhiyatining nozik qirralari til orqali ifodalanishi va xarakterning pragmatik jihatlarini yorqin namoyon bo‘lishini qayd etadi (Djalilova U., 2023, 626).

“The Escape” (“Qochish”) hikoyasida Rojer Charingning asl niyati Rut Barlou bilan muloqotida ko‘rinadi. Rut: *“If you don’t find a house soon, I shall have to reconsider my position”* - “Agar tez orada uy topmasangiz, qarorimni qayta ko‘rib chiqishga majbur bo‘laman”, deganida Rojer: *“I beseech you to have patience. I’ve just received some entirely new lists from agents...”* - “Sizdan iltimos qilaman, sabr qiling. Men hozirgina agentlardan yangi uylar ro‘yxatini oldim...”, deb javob beradi. Uning muloyim va ishontiruvchi so‘zlari nikohni kechiktirish niyatini yashirib, hisob - kitobli va ayyor tabiatini ko‘rsatadi.

“The Fall of Edward Barnard” (“Edvard Barnardning qulashi”) hikoyasida Edvardning dunyoqarashi uning qat’iy javoblarida ifodalanadi. Beytmanning *“You’ll become the richest man between Australia and the States”* - “Sen Avstraliya bilan Amerika orasidagi eng boy odamga aylanasan”, degan fikriga u: *“But I don’t want to”* - “Lekin men buni xohlamayman”, deb javob beradi (Maugham W. S., 1939, 111); uning hayotdagi maqsadini *“Beauty, truth, and goodness”* - “Go‘zallik, haqiqat va ezgulik” degan so‘zlari yanada aniqlashtiradi. Bu javoblar Edvardning moddiy boylikdan ko‘ra ma’naviy qadriyatlarni ustun qo‘yadigan, mustaqil fikrlovchi shaxs ekanini ko‘rsatadi.

Abdulla Qahhor personajning so‘zlash usuli va dialogdagi uslubiy xususiyatlardan uning ma’naviy qiyofasini yoritishda foydalanadi. H. Abdusamatov ham Qahhorning xarakter va ichki kechinmalarni til hamda dialog vositasida ifodalash mahoratini alohida ta’kidlaydi (Abdusamatov H., 1960, 146). Bunda personajning o‘ziga xos nutqi uning individual fazilatlarini bevosita tavsifsiz anglash imkonini beradi.

“Notiq” hikoyasida qahramon hatto oilaviy muloqotda ham: “O‘rtoq rafiqam! Ijozat berasiz...”, “Siz bilan biz bir yillik oilaviy faoliyatimiz natijasida qanday yutuqlarga erishdik?”, “qopqoq masalasini kun tartibiga ko‘ndalang qo‘ysak” kabi rasmiy iboralarni ishlatadi. Oilaviy suhbatga majlis uslubining ko‘chirilishi Notiqning sun’iy, rasmiyatchilikka berilgan va byurokratik qiyofasini satirik tarzda fosh etadi. Nutqning vaziyatga nomuvofiqligi uning rasmiy qoliplarga shu qadar singib ketganini ko‘rsatadiki, qahramon oddiy insoniy munosabatda ham tabiiy va samimiy muloqot qila olmaydi.

“Ayb kimda?” hikoyasida Hamroevning asl tabiati uning aytganlari bilan amali oʻrtasidagi ziddiyat orqali yuzaga chiqadi. U: “Nima uchun bola tarbiyasiga sovuqqonlik bilan qaragan oʻqituvchiga qonun yoʻq?”, “Bu ishga jiddiy qarash kerak”, *deya boshqalardan masʼuliyat talab qiladi, biroq keyinchalik oʻgʻliga*: “Dadam ishdan kech keldi, oyim betob yotibdi degin!”, deb yolgʻon gapirishni oʻrgatadi (Qahhor A., 2018, 60). Soʻz va amal oʻrtasidagi bunday nomuvofiqlik Hamroevning ikkiyuzlamachi va soxta masʼuliyat ekanligini fosh etadi. Muallif qahramonning oʻz nutqidagi qarama - qarshilik orqali uning boshqalarga qoʻygan axloqiy talablariga oʻzi amal qilmasligini kinoyaviy tarzda koʻrsatadi.

Qiyosiy tahlillarimiz shuni koʻrsatadiki, Moemda dialog qahramonning yashirin niyati va individual dunyoqarashini ifodalashga yoʻnaltirilsa, Qahhorda soʻzlash usuli hamda soʻz - amal ziddiyati maʼnaviy - axloqiy kamchiliklarni satirik yoritish vositasiga aylanadi. Shunday qilib, har ikki adibda personajning oʻz soʻzi uning individual qiyofasini shakllantiruvchi muhim xarakterologik unsur hisoblanadi. Bu jihat nutqning qahramon ruhiyati, hayotiy pozitsiyasi va axloqiy tabiatini bir butun holda ifodalash imkoniyatini koʻrsatadi.

## METODLAR

Tadqiqotda qiyosiy - tipologik, qiyosiy - chogʻishtirma, struktur - semantik va lingvopoetik metodlardan foydalanildi. Mazkur metodlarning uygʻun qoʻllanishi Somerset Moem va Abdulla Qahhor hikoyalarida qahramon xarakterini yaratishda portret, badiiy detal va nutqning badiiy imkoniyatlarini turli jihatdan oʻrganishga asos boʻldi.

Qiyosiy - tipologik metod ikki adib hikoyalarida xarakter yaratishning mushtarak va oʻziga xos poetik tamoyillarini aniqlashda asosiy metod sifatida qoʻllandi. Bunda mualliflar oʻrtasidagi bevosita adabiy taʼsir emas, balki turli milliy adabiyotlarga mansub asarlarda portret, detal va nutqning qahramon qiyofasini shakllantirishdagi tipologik xususiyatlari eʼtiborga olindi.

Qiyosiy - chogʻishtirma metod yordamida har ikki yozuvchi hikoyalaridagi portret, badiiy detal va personaj nutqining xarakterologik vazifalari oʻzaro solishtirildi. Ushbu yondashuv bir xil poetik vositaning ikki adib ijodida qanday

badiiy vazifa bajarishini qiyosan kuzatish hamda ularning umumiy va farqli jihatlarini belgilash imkonini berdi.

Struktur - semantik metod portret, detal va nutqni hikoya badiiy tuzilishining o‘zaro bog‘langan unsurlari sifatida o‘rganish hamda ularga yuklangan xarakterologik mazmunni aniqlashda qo‘llandi. Masalan, “Dahshat”dagi qumg‘on, choynak va kavushning predmetlik vazifasi bilan birga Unsinning qo‘rquv, jasorat va matonatini ifodalovchi mazmun kasb etishi shu nuqtayi nazardan tahlil qilindi.

Lingvopoetik metod personaj nutqining xarakter yaratishdagi imkoniyatlarini aniqlashga yo‘naltirildi. Dialoglardagi so‘z tanlovi, nutqiy uslub va so‘z - amal munosabati orqali qahramonlarning individual xususiyatlari tahlil qilindi. Mazkur metodlarning o‘zaro uyg‘unligi portret, badiiy detal va nutqning qahramon xarakterini shakllantirishdagi poetik vazifalarini qiyosiy jihatdan yoritish imkonini berdi.

### **NATIJALAR**

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, Somerset Moem va Abdulla Qahhor hikoyalarida qahramon konsepsiyasi birgina tasvir usuliga emas, balki bir necha poetik unurning o‘zaro uyg‘unligiga asoslanadi. Portret obraz haqida dastlabki tasavvurni shakllantirsa, badiiy detal uning muayyan fazilatlarini konkretlashtiradi, nutq esa fikrlash tarzi va voqelikka munosabatini bevosita yuzaga chiqaradi. Shu tariqa mazkur uch unsur individual qiyofani shakllantirishning turli qatlamlarini tashkil etadi. Tahlil jarayonida tashqi belgi va ichki mohiyat munosabati har ikki adib poetikasining muhim tamoyillaridan biri ekanligi aniqlandi. Tashqi ko‘rinish, kundalik odatlar, predmetli tafsilotlar va so‘zlash tarzi mustaqil tasviriy birlik bo‘lib qolmay, obrazning psixologik hamda axloqiy tabiatini anglashga yo‘naltiriladi. Natijada individual xususiyatlar muallifning bevosita tavsifidan ko‘ra, badiiy belgilar tizimi orqali izchil ochib borilishi kuzatildi.

Qiyosiy o‘rganish ikki adib poetikasidagi muhim tafovutni ham yuzaga chiqardi: Moem obrazni individuallashtirishda uning ichki ziddiyatlari, yashirin maqsadlari va shaxsiy tanlovlariga, Qahhor esa ma’naviy-axloqiy pozitsiya, ijtimoiy muhit bilan munosabat hamda xulq-atvordagi qarama-qarshiliklarga ko‘proq e’tibor qaratadi. Shu bois ayni poetik unsurlar ikki yozuvchi ijodida turlicha estetik vazifa

bajaradi. Portret, detal va nutqning o‘zaro uyg‘unligi esa inson tabiatini ko‘p qirrali tasvirlashga xizmat qiluvchi yaxlit poetik tizimni hosil qiladi. Bu mushtaraklik Moem va Qahhor hikoyachiligida insonning murakkab ruhiy-ma’naviy qiyofasini ixcham badiiy shaklda yoritish imkonini bersa, ularning qo‘llanishidagi tafovutlar har bir adibning individual uslubini belgilaydi.

### **MUNOZARALAR**

Olingan natijalar asosida aytish mumkinki, Somerset Moem va Abdulla Qahhor hikoyalarida xarakter tayyor mualliflik tavsifi orqali emas, balki obrazga xos belgilarni izchil yoritish asosida shakllanadi. Portret, predmetli tafsilot va dialog turli badiiy vazifalarni bajarsa-da, ularning o‘zaro uyg‘unligi individual qiyofani teranroq anglashga imkon beradi. Shu jihatdan fe’l-atvor hikoya davomida bosqichma-bosqich idrok etiladigan poetik hodisa sifatida namoyon bo‘ladi. Moem poetikasida zohiriy ko‘rinish bilan asl tabiat o‘rtasidagi nomuvofiqlik alohida ahamiyat kasb etadi. Tashqi vazminlik, kundalik odatlar yoki so‘zlar ortida yashirin ruhiy kechinma va maqsad mavjud bo‘lishi mumkin. Bunday usul o‘quvchini dastlabki taassurot bilan cheklanmay, keyingi xatti-harakat va tanlovlar orqali obraz mohiyatini anglashga undaydi. Shu tariqa inson tabiatining murakkabligi bevosita tavsifdan ko‘ra bilvosita tasvir orqali yuzaga chiqariladi.

Qahhor hikoyalarida esa individual tabiat ko‘proq muayyan hayotiy vaziyatdagi xatti-harakat orqali sinaladi. Yozuvchi ixcham tasvir doirasida portret belgisi, predmetli detal yoki so‘zlash tarzini ma’naviy-axloqiy pozitsiya bilan bog‘laydi. Ayniqsa, tashqi da’vo va amaliy xatti-harakat o‘rtasidagi ziddiyat satirik obrazlarning mohiyatini teranlashtiradi. Natijada shaxsga xos fazilatlar muayyan ijtimoiy va axloqiy muammolar bilan uzviy aloqada talqin qilinadi. Ikki adib poetikasini qiyoslash bilvosita tasvir usuli ularni yaqinlashtiruvchi muhim jihatlardan biri ekanini ko‘rsatadi. Biroq uning estetik yo‘nalishi turlicha: Moem inson tabiatining ko‘zga tashlanmaydigan psixologik qatlamlarini ochishga moyil bo‘lsa, Qahhor shaxsiy fazilatlarni ijtimoiy muhit, xulq-atvor va axloqiy mezonlar bilan munosabatda baholaydi. Shunday qilib, mushtarak poetik usullarning turlicha funksional yo‘naltirilishi Moem va Qahhorning o‘ziga xos badiiy tafakkurini belgilaydi.

## XULOSA

Somerset Moem va Abdulla Qahhor hikoyalarining qiyosiy tahlili portret, badiiy detal va nutq obrazning individual qiyofasini shakllantiruvchi muhim poetik unsurlar ekanini ko'rsatdi. Ular tashqi ko'rinish yoki voqelik tafsilotlarini tasvirlash bilangina cheklanmay, ruhiyat, xulq-atvor, dunyoqarash va hayotiy pozitsiyani yoritishga xizmat qiladi. Mazkur unsurlarning o'zaro uyg'unligi hikoya janrining ixcham imkoniyatlari doirasida yaxlit va ta'sirchan badiiy qiyofani yuzaga keltiradi. Qiyosiy kuzatishlar ikki adib poetikasida mushtarak tamoyillar bilan bir qatorda individual yondashuvlar mavjudligini aniqlashga imkon berdi. Moem inson tabiatini tasvirlashda psixologik ziddiyat, yashirin motiv va shaxsiy tanlovlarni nozik badiiy belgilar orqali anglatishga moyil bo'lsa, Qahhor individual fazilatlarini hayotiy vaziyat, ijtimoiy munosabat va axloqiy mezonlar bilan uzviy bog'laydi. Natijada bir xil tasvir unsurlari ikki yozuvchi ijodida turlicha estetik vazifa bajarib, ularning o'ziga xos uslubini belgilaydi.

Portret, detal va nutqni bir-biridan ajratilgan usullar sifatida emas, balki o'zaro bog'liq poetik tizim tarkibida talqin etish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv tashqi belgilar bilan ichki mohiyat, kundalik xatti-harakatlar bilan ma'naviy-axloqiy pozitsiya o'rtasidagi badiiy aloqalarni yaxlit anglashga yordam beradi. Mazkur natijalardan kelib chiqib, Moem va Qahhor hikoyalaridagi portret, detal va nutqning o'zaro munosabati hamda ularning obraz konsepsiyasidagi funksiyalarini kompleks yondashuv asosida tadqiq etish tavsiya qilinadi. Keyingi izlanishlarda esa ikki adib hikoyachiligida ramz va timsollar, peyzaj, interyer hamda xronotopning obraz poetikasidagi o'rnini qiyosiy aspektda tadqiq qilish masalani yanada kengroq yoritishga xizmat qiladi.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdusamatov H. Abdulla Qahhor: hayoti va ijodi haqida ocherk. – T.: O'zSSR Davlat badiiy adabiyot nashriyoti, 1960. – 146 b.
2. Curtis A. *The Pattern of Maugham: A Critical Portrait*. – New York: Taplinger Publishing Co., 1974. – 255 p.

3. Djalilova U. The Language of Somerset Maugham's Stories // *Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences*. – 2023. – Vol. 3, No. 1. – P. 626–631.
4. Mahlberg M., Conklin K., Bisson M. - J. Reading Dickens's Characters: Employing Psycholinguistic Methods to Investigate the Cognitive Reality of Patterns in Texts // *Language and Literature*. – 2014. – Vol. 23, No. 4. – P. 369–388. – DOI: 10.1177/0963947014543887.
5. Maugham W. S. *The Trembling of a Leaf*. – New York: Doubleday, Doran & Company, Inc., 1939. – 111 p.
6. Maugham W. S. *The Complete Short Stories. Vol. I*. – London: William Heinemann Ltd., 1967. – 15 p.
7. Maugham W. S. *Sixty - Five Short Stories*. – Great Britain: William Heinemann Ltd.; Octopus Books Ltd., 1988. – 507 p.
8. Maugham W. S. *The Man with the Scar and Other Stories*. – Moscow: Airis Press, 2008. – 15 p.
9. Mudau M. L. Fictional Dialogue and Characterisation in Nelson Makuya's Short Stories in *A zwi faneli // Literator: Journal of Literary Criticism, Comparative Linguistics and Literary Studies*. – 2025. – Vol. 46, No. 1. – P. 1–11. – Article a2130. – DOI: 10.4102/lit.v46i1.2130.
10. Qo'shjonov M. Abdulla Qahhor mahorati: Monografiya. – T.: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1988. – 15 b.
11. Qahhor A. Anor. Qissa va hikoyalar. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot - matbaa ijodiy uyi, 2012. – 149 b.
12. Qahhor A. Ayb kimda. – T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2018. – 36 b.
13. Qahhor A. Hikoyalar to'plami. – T.: Ilm - ziyo - zakovat, 2023. – 91 b.
14. Qahhor A. Ming bir jon. – T.: Ziyo nashr nashriyoti, 2023. – 104 b.
15. Sulton I. Adabiyot nazariyasi. – T.: O'qituvchi, 2005. – 75 b.
16. Sultonova M. M. Abdulla Qahhor uslubining ba'zi masalalari. – T.: Fan, 1967. – 80 b.

## REFERENCES

1. Abdusamatov, H. (1960). *Abdulla Kahhor: An essay on his life and works*. State Publishing House of Fiction of the UzSSR.
2. Curtis, A. (1974). *The pattern of Maugham: A critical portrait*. Taplinger Publishing Company.
3. Djalilova, U. (2023). The language of Somerset Maugham's stories. *Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences*, 3(1), 626–631.
4. Mahlberg, M., Conklin, K., & Bisson, M. - J. (2014). Reading Dickens's characters: Employing psycholinguistic methods to investigate the cognitive reality of patterns in texts. *Language and Literature*, 23(4), 369–388. <https://doi.org/10.1177/0963947014543887>
5. Maugham, W. S. (1939). *The trembling of a leaf*. Doubleday, Doran & Company.
6. Maugham, W. S. (1967). *The complete short stories* (Vol. 1). William Heinemann.
7. Maugham, W. S. (1988). *Sixty - five short stories*. William Heinemann; Octopus Books.
8. Maugham, W. S. (2008). *The man with the scar and other stories*. Airis Press.
9. Mudau, M. L. (2025). Fictional dialogue and characterisation in Nelson Makuya's short stories in *A zwi faneli*. *Literator: Journal of Literary Criticism, Comparative Linguistics and Literary Studies*, 46(1), Article a2130. <https://doi.org/10.4102/lit.v46i1.2130>
10. Kushjonov, M. (1988). *Abdulla Kahhor's literary mastery: A monograph*. Literature and Art Publishing House.
11. Kahhor, A. (2012). *Pomegranate: Novella and short stories*. Gafur Gulom Publishing and Printing Creative House.
12. Kahhor, A. (2018). *Who is to blame?* National Encyclopedia of Uzbekistan State Scientific Publishing House.
13. Kahhor, A. (2023). *Collection of short stories*. Ilm - Ziyo - Zakovat Publishing House.
14. Kahhor, A. (2023). *A thousand lives*. Ziyo Nashr Publishing House.
15. Sulton, I. (2005). *Theory of literature*. O'qituvchi Publishing House.
16. Sultonova, M. M. (1967). *Some issues of Abdulla Kahhor's style*. Fan Publishing House.